

HỌC VIỆN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA HỒ CHÍ MINH

TRƯƠNG DIỆU HẢI AN

Ý THỨC TRÁCH NHIỆM CỦA NÔNG DÂN
TRONG XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI
Ở NAM TRUNG BỘ HIỆN NAY

TÓM TẮT LUẬN ÁN TIẾN SĨ
NGÀNH: CHỦ NGHĨA DUY VẬT BIỆN CHỨNG
VÀ DUY VẬT LỊCH SỬ
Mã số: 9229002

HÀ NỘI - 2025

**Công trình được hoàn thành tại
Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh**

Người hướng dẫn khoa học: 1. GS.TS. Trần Văn Phòng

2. TS. Ngô Thị Nụ

Phản biện 1:

.....

Phản biện 2:

.....

Phản biện 3:

.....

**Luận án sẽ được bảo vệ trước Hội đồng chấm luận án cấp Học viện
Hợp tại Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh**

Vào hồi.....giờ.....ngày.....tháng.....năm.....

**Có thể tìm hiểu luận án tại: Thư viện Quốc gia
và Thư viện Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh**

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài nghiên cứu

Đối với một quốc gia xuất phát từ nền nông nghiệp lúa nước, thì nông dân có vai trò vô cùng quan trọng trong nền kinh tế. Mặc dù đây là giai cấp này chiếm số lượng đông đảo trong xã hội nhưng họ vẫn còn hạn chế về nhiều mặt như C.Mác chỉ ra sự thiếu đoàn kết, rời rạc của nông dân; V.I.Lênin chỉ ra tính hai mặt của giai cấp này; Hồ Chí Minh vừa đánh giá cao vai trò của giai cấp này, nhưng nhược điểm là không biết cách tự phát huy vai trò của mình. Vì vậy, việc nâng cao ý thức trách nhiệm của nông dân là nhiệm vụ quan trọng xây dựng lực lượng cách mạng.

Kế thừa và phát triển quan điểm của các nhà mác xít, Đảng Cộng sản Việt Nam luôn đặt nông dân vào vị trí chiến lược trong phát triển kinh tế - xã hội. Điều này được nhấn mạnh trong Nghị quyết số 26-NQ/TW, Hội nghị lần thứ bảy Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa X (2008). Để phát huy vai trò của giai cấp nông dân Việt Nam, Chính phủ phê duyệt *Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới* nhằm tạo môi trường, điều kiện thuận lợi để nông dân được học tập, rèn luyện, sáng tạo và thử sức, phát huy năng lực tự chủ, thông qua đó nâng cao ý thức trách nhiệm của họ đối với xây dựng nông thôn văn minh, hiện đại, gián tiếp xây dựng và phát triển nước nhà.

Nam Trung Bộ là vùng đất bao gồm các tỉnh Duyên hải Nam Trung Bộ và các tỉnh Tây Nguyên. Với vị trí địa lý giàu tiềm năng bao gồm cả cao nguyên, đồng bằng và biển, Nam Trung Bộ đang hội tụ đầy đủ tiềm năng để phát triển mạnh mẽ kinh tế nông nghiệp. Với những thành công ban đầu trong quá trình xây dựng nông thôn mới của Nam Trung Bộ đã góp phần làm thay đổi diện mạo nông thôn đặc biệt các xã miền núi; đời sống vật chất lẫn tinh thần của nhân dân cũng được cải thiện rõ rệt. Bên cạnh những kết quả đã đạt được trong quá trình xây dựng nông thôn mới của vùng Nam Trung Bộ, vẫn còn tồn tại một số hạn chế. Trong phạm vi nghiên cứu của luận án, trọng tâm khảo sát thực tiễn được giới hạn ở 5 tỉnh

Tây Nguyên (cũ) gồm Kon Tum, Gia Lai, Đắk Lắk, Đắk Nông, Lâm Đồng. Đây là tiểu vùng có vị trí chiến lược về an ninh - quốc phòng, có điều kiện tự nhiên, kinh tế - xã hội và đặc điểm nông dân rất riêng so với các địa phương khác trong vùng Nam Trung Bộ. Tốc độ xây dựng nông thôn mới ở Tây Nguyên (cũ) tương đối chậm, xếp thứ 5 trong 6 vùng kinh tế. Thực tế này phần nào phản ánh ý thức trách nhiệm của nông dân các tỉnh Tây Nguyên (cũ) nay thuộc Nam Trung Bộ, tuy đã có nhiều chuyển biến tích cực song có nơi, có lúc vẫn chưa được đề cao, chưa tự giác, chưa tạo được động lực để vươn lên.

Xuất phát từ thực tiễn này, nghiên cứu sinh chọn chủ đề: “*Ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới ở Nam Trung Bộ hiện nay*” làm đề tài nghiên cứu luận án tiến sĩ triết học ngành Chủ nghĩa duy vật biện chứng và duy vật lịch sử.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

2.1. Mục đích nghiên cứu

Trên cơ sở phân tích một số vấn đề lý luận và thực tiễn về ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới ở Nam Trung Bộ (qua khảo sát các tỉnh Tây Nguyên cũ), luận án đề xuất quan điểm và giải pháp nâng cao ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới ở Nam Trung Bộ trong thời gian đến.

2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Để đạt được mục tiêu, cần thực hiện các nhiệm vụ như sau:

Thứ nhất, tổng quan các công trình khoa học liên quan tới đề tài luận án;

Thứ hai, phân tích làm rõ một số vấn đề lý luận về ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới.

Thứ ba, phân tích, đánh giá thực trạng và xác định những vấn đề đặt ra đối với ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới ở Nam Trung Bộ (qua khảo sát các tỉnh Tây Nguyên cũ) trong thời gian 2021-2024.

Thứ tư, đề xuất một số quan điểm và giải pháp nhằm nâng cao ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới ở Nam Trung Bộ hiện nay.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu là ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới ở Nam Trung Bộ.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

Về nội dung: Ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới được luận án nghiên cứu trên phương diện đạo đức và pháp luật, nội dung ý thức trách nhiệm tập trung phân tích góc độ nhận thức, thái độ và tình cảm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới ở Nam Trung Bộ.

Về không gian: Số liệu nghiên cứu trong luận án được thực hiện điều tra tra khảo sát và thu thập từ 05 tỉnh Tây Nguyên (cũ) bao gồm các tỉnh Kon Tum, Gia Lai, Đắk Lắk, Đắk Nông, Lâm Đồng, nay thuộc vùng Nam Trung Bộ, theo thông báo số 65-TB/ĐU ngày 04/6/2025 của Đảng ủy Chính phủ.

Về thời gian: Luận án nghiên cứu trong khoảng thời gian từ năm 2021 đến 2024.

4. Cơ sở lý luận, phương pháp nghiên cứu

4.1. Cơ sở lý luận

Luận án nghiên cứu dựa trên quan điểm chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh về ý thức trách nhiệm của nông dân; Chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước và quyết định của các tỉnh Tây Nguyên (cũ) về xây dựng nông thôn mới.

4.2. Phương pháp nghiên cứu

- Về phương pháp luận, nghiên cứu sinh dựa trên nền tảng tư tưởng của chủ nghĩa duy vật biện chứng và chủ nghĩa duy vật lịch sử.

- Tác giả sử dụng một số phương pháp nghiên cứu sau: Phương pháp lịch sử và lôgic, phân tích và tổng hợp, thống kê, so sánh - đối chiếu, điều tra xã hội học, phỏng vấn, dự báo khoa học.

5. Ý nghĩa khoa học

Khi hoàn thành, luận án sẽ có những ý nghĩa và đóng góp sau:

Về phương diện khoa học:

- Luận án góp phần làm rõ những nội dung lý luận về vấn đề ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới.

- Luận án làm rõ thực trạng và những vấn đề đặt ra về ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới ở Tây Nguyên nói riêng.

- Luận án đề xuất một số quan điểm, giải pháp cơ bản nhằm nâng cao ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới ở Tây Nguyên nói riêng và Nam Trung Bộ nói chung hiện nay.

Về phương diện thực tiễn:

Luận án có thể được dùng làm tài liệu tham khảo phục vụ cho nghiên cứu khoa học. Những đề xuất của luận án có ý nghĩa nhất định trong việc hoạch định chính sách, nâng cao ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới ở các tỉnh Tây Nguyên nói riêng và Nam Trung Bộ nói chung trong thời gian tới.

6. Đóng góp mới của luận án

Hệ thống hóa khái niệm về ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới. Đóng góp thêm cho hệ thống tư liệu về ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới ở Tây Nguyên nói riêng và Nam Trung Bộ nói chung.

7. Kết cấu của luận án

Ngoài phần mở đầu, kết luận, danh mục công trình khoa học, luận án gồm có 4 chương và 12 tiết.

Chương 1**TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU LIÊN QUAN
ĐẾN ĐỀ TÀI LUẬN ÁN****1.1. NHỮNG CÔNG TRÌNH NGHIÊN CỨU LIÊN QUAN ĐẾN LÝ
LUẬN VỀ Ý THỨC TRÁCH NHIỆM CỦA NÔNG DÂN TRONG XÂY
DỰNG NÔNG THÔN MỚI**

Luận án đã tổng quan các nhóm công trình nghiên cứu trong nước và nước ngoài có liên quan đến lý luận về trách nhiệm, ý thức trách nhiệm, nông dân Việt Nam, xây dựng nông thôn mới. Các nhóm công trình nghiên cứu dưới dạng sách chuyên khảo, tham khảo; luận án tiến sĩ; bài báo khoa học có liên quan đến đề tài luận án, có đóng góp lớn về mặt khoa học.

**1.2. NHỮNG CÔNG TRÌNH NGHIÊN CỨU VỀ THỰC TRẠNG Ý
THỨC TRÁCH NHIỆM CỦA NÔNG DÂN TRONG XÂY DỰNG NÔNG
THÔN MỚI Ở NAM TRUNG BỘ**

Luận án đã tổng quan các nhóm công trình nghiên cứu trong nước và nước ngoài có liên quan đến phát triển kinh tế, văn hóa, xã hội; thực trạng ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới ở các tỉnh Nam Trung Bộ. Các công trình đã tiếp cận thực tiễn xây dựng nông thôn mới trên phạm vi từ hẹp đến rộng, từ trong nước đến ngoài nước. Ý thức trách nhiệm của nông dân đang dần hình thành ngày càng rõ nét từ trong nhận thức, thái độ, tình cảm và được biểu hiện qua hành động của họ.

**1.3. NHỮNG CÔNG TRÌNH NGHIÊN CỨU VỀ QUAN ĐIỂM, GIẢI
PHÁP NÂNG CAO Ý THỨC TRÁCH NHIỆM CỦA NÔNG DÂN
TRONG XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI Ở NAM TRUNG BỘ**

Trong quá trình nghiên cứu, luận án đã tiến hành tổng quan một số công trình khoa học trong và ngoài nước liên quan đến các quan điểm, giải pháp nâng cao ý thức trách nhiệm của nông dân trong quá trình xây dựng nông thôn mới. Các công trình này được thể hiện dưới dạng đề tài khoa

học, sách chuyên khảo, luận án tiến sĩ, bài báo khoa học, có giá trị lý luận và thực tiễn.

1.4. GIÁ TRỊ CỦA CÁC CÔNG TRÌNH ĐÃ ĐƯỢC TỔNG QUAN VÀ NHỮNG VẤN ĐỀ ĐẶT RA MÀ LUẬN ÁN CẦN TIẾP TỤC NGHIÊN CỨU

1.4.1. Giá trị của các công trình đã được tổng quan

Xuất phát từ việc khảo cứu những công trình liên quan, nghiên cứu sinh nhận thấy những giá trị nhất định của các công trình được tổng quan đối với luận án ở các góc độ sau:

Thứ nhất, qua quá trình tổng quan các công trình nghiên cứu trên cơ sở tiếp cận lý luận về “trách nhiệm” và “ý thức trách nhiệm”, cho thấy đa số các nghiên cứu giai đoạn trước xem xét ý thức trách nhiệm như bộ phận của ý thức đạo đức. Những nghiên cứu gần đây nhất của các tác giả đã bổ sung thêm phương diện pháp luật vào trong khái niệm về “ý thức trách nhiệm”. Đây là một giá trị quan trọng trong tiếp cận về ý thức trách nhiệm của nông dân của luận án.

Thứ hai, khá nhiều công trình nghiên cứu về nông dân, vai trò chủ thể của nông dân. Các nghiên cứu thể hiện tương đối phong phú,... góp phần quan trọng để nghiên cứu sinh có thể tổng hợp, đánh giá khái quát về nông dân và xây dựng nông thôn mới ở Tây Nguyên nói riêng và Nam Trung Bộ nói chung.

Thứ ba, luận án đã tổng quan các công trình nghiên cứu về thực trạng xây dựng nông thôn mới từ phạm vi hẹp đến phạm vi rộng, đặc biệt là một số tài liệu về kết quả xây dựng nông thôn mới của các tỉnh Nam Trung Bộ. Đây là cơ sở quan trọng nghiên cứu ý thức trách nhiệm của nông dân nơi đây.

Thứ tư, hầu như trong các công trình đã tổng quan đều đưa ra các kiến nghị, giải pháp nhằm phục vụ cho chủ đích tiếp cận riêng của mỗi nhà nghiên cứu. Nhìn chung các giải pháp có giá trị tham khảo, kế thừa và tiếp

tục đề xuất những quan điểm, giải pháp khác nhằm nâng cao ý thức trách nhiệm của nông dân Nam Trung Bộ.

1.4.2. Những vấn đề đặt ra mà luận án cần tiếp tục nghiên cứu

Trên cơ sở tổng quan các công trình đã nghiên cứu, có thể thấy chưa có công trình nào nghiên cứu trực tiếp và có hệ thống về *ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới ở Nam Trung Bộ*. Vì vậy, luận án cần làm rõ ba vấn đề chủ yếu: *Thứ nhất*, bổ sung khoảng trống lý luận thông qua việc xác định khái niệm, cấu trúc và các nhân tố tác động đến ý thức trách nhiệm của nông dân. *Thứ hai*, khảo sát, phân tích thực trạng ý thức trách nhiệm của nông dân Tây Nguyên giai đoạn 2021-2024 trên các phương diện: ủng hộ chủ trương; tham gia tổ chức thực hiện; gìn giữ, phát huy kết quả xây dựng nông thôn mới. *Thứ ba*, từ đặc thù tự nhiên, dân tộc, tôn giáo và tập quán sản xuất của vùng, luận án cần làm rõ những tác động đến ý thức trách nhiệm của nông dân, qua đó đề xuất giải pháp nâng cao ý thức trách nhiệm trong xây dựng nông thôn mới ở Nam Trung Bộ hiện nay.

Chương 2

Ý THỨC TRÁCH NHIỆM CỦA NÔNG DÂN TRONG XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI - MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN

2.1. MỘT SỐ KHÁI NIỆM CƠ BẢN

2.1.1. Ý thức trách nhiệm

Trách nhiệm

Trong lịch sử triết học Phương Đông và Phương Tây đều ít nhiều đề cập đến trách nhiệm, Khái quát những quan điểm khác về thuật ngữ “trách nhiệm” trong lịch sử cho thấy trách nhiệm được hiểu tương đối đa dạng.

Ý thức trách nhiệm

Nghiên cứu sinh cho rằng, “*Ý thức trách nhiệm*” là sự tự nhận thức đầy đủ về mặt đạo đức và pháp luật của chủ thể, thể hiện qua tri thức, tình cảm, thái độ, v.v.. nhằm thực hiện đúng chuẩn mực đạo đức và quy phạm pháp luật trong các mối quan hệ cụ thể, đem lại kết quả nhất định cho cá nhân và cộng đồng xã hội.

Như vậy theo nghĩa rộng, ý thức trách nhiệm là việc nhận thức đúng, đủ theo hướng tích cực của cá nhân trong từng mối quan hệ cụ thể nhằm hướng đến mục tiêu chung là sự phát triển của bản thân cá nhân và của cộng đồng xã hội.

Theo nghĩa hẹp, ý thức trách nhiệm là tổng hợp những nhận thức đúng, tình cảm và thái độ tích cực của cá nhân trong từng mối quan hệ cụ thể, được hình thành dựa trên cơ sở của những quy định về mặt đạo đức xã hội và pháp luật quốc gia.

Từ những phân tích trên, bản chất của ý thức trách nhiệm chính là tự sự nhận thức về bản phận, nghĩa vụ và việc thực hiện nó. Vai trò của ý thức trách nhiệm góp phần khích lệ, động viên và điều chỉnh hành động của con người và chức năng của nó là góp phần điều chỉnh các hành vi của con người trên cơ sở có sự thống nhất của lợi ích với nhau.

2.1.2. Xây dựng nông thôn mới

Chương trình mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới được Chính phủ ban hành từ năm 2008 và cụ thể hóa qua nhiều quyết định của Thủ tướng, nhấn mạnh mục tiêu xây dựng nông thôn có hạ tầng hiện đại, kinh tế phát triển toàn diện, gắn kết nông nghiệp với công nghiệp, dịch vụ và đô thị; xã hội dân chủ, ổn định, giàu bản sắc văn hóa, môi trường được bảo vệ và đời sống nhân dân ngày càng nâng cao. Xây dựng nông thôn mới vừa là chủ trương lớn của Đảng và Nhà nước, vừa là một cuộc cách mạng ở nông thôn nhằm phát huy sức mạnh cộng đồng, đổi mới tư duy từ sản xuất nông nghiệp sang phát triển kinh tế nông thôn, đồng thời bảo tồn

giá trị văn hóa truyền thống. Quá trình này đòi hỏi sự tham gia của nhiều lực lượng, trong đó hệ thống chính trị định hướng và lãnh đạo, trí thức - doanh nhân hỗ trợ về khoa học công nghệ và thị trường, nhưng nông dân vẫn giữ vai trò trung tâm, quyết định thành công hay thất bại.

2.1.3. Ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới

Ý thức trách nhiệm của nông dân là sự tự nhận thức về phương diện đạo đức và pháp luật của nông dân, được biểu hiện thông qua tri thức, tình cảm, thái độ của họ nhằm thực hiện đúng chuẩn mực đạo đức và quy phạm pháp luật, đem lại hiệu quả nhất định cho nông dân và cộng đồng xã hội.

Theo đó, “*Ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới*” là sự tự nhận thức về phương diện đạo đức và pháp luật của nông dân, được biểu hiện thông qua nhận thức đúng đắn, tình cảm sâu sắc, thái độ tích cực, tinh thần tự giác của họ, nhằm đem lại kết quả nhất định cho bản thân nông dân và cộng đồng xã hội trong xây dựng nông thôn mới.

Nội dung ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới được thể hiện trên ba khía cạnh chính: *Thứ nhất*, ý thức trách nhiệm của nông dân trong ủng hộ những chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước về xây dựng nông thôn mới; *Thứ hai*, ý thức trách nhiệm của nông dân trong tổ chức thực hiện xây dựng nông thôn mới; *Thứ ba*, ý thức trách nhiệm của nông dân đối với giữ gìn và phát huy kết quả đạt được trong xây dựng nông thôn mới.

2.2. NỘI DUNG Ý THỨC TRÁCH NHIỆM CỦA NÔNG DÂN TRONG XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI

2.2.1. Ý thức trách nhiệm của nông dân trong ủng hộ chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước về xây dựng nông thôn mới

Am hiểu, nhận thức đúng, đủ về chương trình xây dựng nông thôn mới là nhiệm vụ của chính quyền và người nông dân. Nhưng nông dân lại

là giai cấp có trình độ không cao, không đều, do đó, để đảm bảo thực hiện được ý thức trách nhiệm đúng đắn, nông dân cần chủ động nhận thức về mục tiêu, về thời gian, về nội dung, phương thức,... xây dựng nông thôn mới. Nông dân không chỉ là đối tượng chịu sự tác động, mà còn tác động trở lại chương trình bằng cách tham gia lan tỏa, tuyên truyền, từ đó ủng hộ, củng cố niềm tin chính trị và tạo sự đồng thuận trong cộng đồng.

2.2.2. Ý thức trách nhiệm của nông dân trong tổ chức thực hiện xây dựng nông thôn mới

Trong quá trình tổ chức thực hiện, nông dân giữ vị trí trung tâm, trực tiếp tham gia vào các hoạt động phát triển kinh tế, văn hóa, xã hội và môi trường; sự tham gia đó không chỉ quyết định hiệu quả của chương trình mà còn bảo đảm cho tính thiết thực và tính bền vững của kết quả.

2.2.3. Ý thức trách nhiệm của nông dân đối với bảo vệ và phát huy thành quả đạt được trong xây dựng nông thôn mới

Ở giai đoạn bảo vệ và phát huy thành quả, ý thức trách nhiệm của nông dân trở thành điều kiện tiên quyết để duy trì, nâng cao chất lượng các tiêu chí, hạn chế tình trạng hình thức, bảo đảm cho nông thôn mới tiếp tục phát triển theo chiều sâu. Có thể khẳng định rằng, nâng cao ý thức trách nhiệm của nông dân trong toàn bộ tiến trình từ nhận thức, tổ chức thực hiện đến bảo vệ và phát huy thành quả. Nông dân nhận thức đúng đắn là bước quyết định sự thành công, đồng thời là nền tảng chiến lược cho sự phát triển bền vững của nông thôn Việt Nam hiện nay.

2.3. NHỮNG NHÂN TỐ ẢNH HƯỞNG ĐẾN Ý THỨC TRÁCH NHIỆM CỦA NÔNG DÂN TRONG XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI

Trong quá trình xây dựng nông thôn mới hiện nay, ý thức trách nhiệm của nông dân không tồn tại một cách ngẫu nhiên hay biệt lập, mà là kết quả của từ tác động từ tồn tại xã hội. Cụ thể gồm:

Thứ nhất, điều kiện kinh tế - xã hội, cơ chế thị trường và môi trường tự nhiên.

Thứ hai, chủ trương, chính sách của Đảng, pháp luật của Nhà nước và sự lãnh đạo của chính quyền các cấp trong xây dựng nông thôn mới.

Thứ ba, giáo dục, truyền thông và công nghệ.

Thứ tư, văn hóa truyền thống, phong tục tập quán, tín ngưỡng và tâm lý cộng đồng.

Thứ năm, hoạt động cộng đồng, các tổ chức chính trị - xã hội và hợp tác quốc tế

Chương 3

Ý THỨC TRÁCH NHIỆM CỦA NÔNG DÂN TRONG XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI Ở NAM TRUNG BỘ HIỆN NAY (QUA KHẢO SÁT CÁC TỈNH TÂY NGUYÊN) - THỰC TRẠNG VÀ VẤN ĐỀ ĐẶT RA

3.1. KHÁI LƯỢC VỀ NAM TRUNG BỘ VÀ NÔNG DÂN CÁC TỈNH NAM TRUNG BỘ

3.1.1. Khái lược về Nam Trung Bộ

3.1.1.1. Vị trí địa lý, điều kiện tự nhiên các tỉnh Nam Trung Bộ

Nam Trung Bộ (Duyên hải Nam Trung Bộ và Tây Nguyên) gồm 6 tỉnh, thành phố: Đà Nẵng, Quảng Ngãi, Gia Lai, Đắk Lắk, Khánh Hòa, Lâm Đồng. Với diện tích 99.154 km², chiếm khoảng 30,3% diện tích cả nước và dân số khoảng 18,3 triệu người, chiếm khoảng 18% dân số cả nước.

3.1.1.2. Cơ cấu kinh tế - xã hội, mô hình sản xuất

Khu vực này đang trong quá trình chuyển đổi từ mô hình sản xuất nông nghiệp nhỏ lẻ sang các mô hình kinh tế đa dạng, theo hướng tích hợp giữa nông nghiệp với công nghiệp, dịch vụ và du lịch sinh thái. Tuy nhiên, sự chênh lệch về trình độ phát triển kinh tế vẫn hiện hữu, đặc biệt giữa các địa phương ven biển và khu vực miền núi.

3.1.1.3. Văn hóa, tôn giáo, tín ngưỡng

Các giá trị văn hóa bản địa phản ánh sự giao thoa phong phú giữa các bản sắc tộc người, bao gồm dân tộc Kinh và nhiều cộng đồng cư dân bản địa. Những phong tục tập quán truyền thống, thiết chế cộng đồng và tín ngưỡng tôn giáo tiếp tục tạo ra những ảnh hưởng đáng kể đối với tâm lý xã hội cũng như các mô thức hành vi của người nông dân.

3.1.2. Nông dân các tỉnh Nam Trung Bộ

3.1.2.1. Vài nét về quá trình hình thành dân cư các tỉnh Nam Trung Bộ

Duyên hải Nam Trung Bộ cũ chỉ có một số ít dân tộc như Chăm, Raglai, Cơ Ho, Cơ Tu... sống đan xen với quy mô nhỏ, đa số là dân tộc Kinh. Tây Nguyên hiện là nơi tập trung hơn 50 dân tộc đa số và thiểu số, nơi đây trở thành vùng đất đa văn hóa, đa dân tộc cùng sinh sống, tồn tại và phát triển. Những dân tộc bản địa gắn bó lâu đời ở vùng đất này thường giữ được những nét văn hóa riêng của tộc người, song do quá trình di cư của các dân tộc khác đến cũng đã làm phai nhạt dần, vì thế cũng có những nét văn hóa không còn giữ nguyên bản, đã có sự pha trộn, xen lẫn vào nhau trong quá trình sống, lao động, sinh hoạt.

3.1.2.2. Đặc điểm nông dân các tỉnh Nam Trung Bộ

Do ảnh hưởng từ quá trình sản xuất nông nghiệp, cho nên xét về tâm lý xã hội của nông dân Nam Trung Bộ có những đặc điểm như:

Thứ nhất, cần cù, siêng năng trong lao động sản xuất là đức tính tiêu biểu của người nông dân. *Thứ hai*, nông dân Nam Trung Bộ có tinh thần cách mạng, đoàn kết, tương thân tương ái, yêu quê hương, đất nước, gắn bó với quê hương.

Mặc dù Tây Nguyên cũ nằm trong vùng Nam Trung Bộ, nhưng do đặc điểm vị trí địa lý, điều kiện tự nhiên, văn hóa đã hình thành nên đặc điểm

nông dân ở Tây Nguyên. Ngoài những đặc điểm chung của nông dân vùng Nam Trung Bộ, nông dân Tây Nguyên còn có những đặc điểm riêng:

Thứ nhất, người nông dân Tây nguyên dung dị, hiền hòa, chân chất, mộc mạc, nhưng rất mạnh mẽ, quyết liệt, cá tính; ứng xử công bằng, thẳng thắn, hài hòa, thân thiện với thiên nhiên.

Thứ hai, tính cộng cư trong lối sống, văn hóa; tính cách đa dạng và phức tạp trong tâm thức của người nông dân Tây Nguyên.

Thứ ba, tính cố kết cộng đồng truyền thống nguyên thủy của đồng bào các dân tộc tại chỗ ở Tây Nguyên nói chung, người nông dân Tây Nguyên nói riêng.

Thứ tư, tâm lý tiểu nông, sản xuất nhỏ lẻ, manh mún mang tính tự cung tự cấp vẫn nổi trội ở người nông dân Tây Nguyên.

3.2. THỰC TRẠNG Ý THỨC TRÁCH NHIỆM CỦA NÔNG DÂN TRONG XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI Ở NAM TRUNG BỘ (QUA KHẢO SÁT Ở TÂY NGUYÊN) HIỆN NAY

3.2.1. Những ưu điểm về ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới ở Tây Nguyên hiện nay

3.2.1.1. Ưu điểm về ý thức trách nhiệm của nông dân Tây Nguyên trong ủng hộ các chủ trương, đường lối của Đảng và chính sách, pháp luật Nhà nước, địa phương về xây dựng nông thôn mới

Nông dân Tây Nguyên thể hiện ý thức trách nhiệm trong xây dựng nông thôn mới trước hết qua sự đồng thuận, đồng lòng, đồng hành cùng với chính quyền ngay từ khi khởi động chương trình cho đến nay. Đa số nông dân nhận thức được mục tiêu, tiêu chí, thời gian, tiến độ xây dựng nông thôn mới. Đồng thời, họ cũng nhận thức được vai trò chủ thể, pháp lý của người dân (nông dân) để đảm bảo mỗi quyết định triển khai trong thực

tiền đều phải phát huy, đem lại lợi ích cho cộng đồng và hiệu quả lâu dài. Do đó, họ thể hiện ý thức trách nhiệm vừa với tư cách là nông dân vừa với tư cách công dân thông qua ủng hộ đường lối, chủ trương, chính sách của chính quyền, ý thức tuân thủ pháp luật Nhà nước, hương ước, luật tục của cộng đồng. Họ còn thể hiện nhận thức thông qua tích cực, chủ động, trách nhiệm trong công tác tuyên truyền, chia sẻ, kết nối, biến chủ trương trở thành mục tiêu hành động, đồng hành cùng với chính quyền, địa phương để hoàn thành mục tiêu xây dựng nông thôn mới.

3.2.1.2. Ưu điểm về ý thức trách nhiệm của nông dân Tây Nguyên trong tham gia tổ chức thực hiện xây dựng nông thôn mới

Trong tổ chức thực hiện nông dân chủ yếu thể hiện ý thức trách nhiệm bằng cách tham gia trực tiếp vào những công việc, phần việc, hoạt động cụ thể như phát triển kinh tế, tổ chức lại sản xuất, xây dựng hạ tầng thiết yếu, bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa, xây dựng đời sống mới và quản lý xã hội, xây dựng và giữ gìn cảnh quan, bảo vệ môi trường, giữ gìn an ninh trật tự... Họ tham gia góp ý, góp công, góp sức, góp tiền, góp đất, góp hiện vật, thời gian và nhiều loại tài sản hữu hình, vô hình khác vào các hoạt động này. Điều đó cho thấy họ thực sự trân trọng thành quả chung từ chương trình xây dựng nông thôn mới đã tạo dựng được, đồng thời sẵn sàng chia sẻ gánh vác trách nhiệm cùng cộng đồng.

3.2.1.3. Ưu điểm về ý thức trách nhiệm của nông dân Tây Nguyên đối với bảo vệ và phát huy kết quả đạt được trong xây dựng nông thôn mới

Trách nhiệm của nông dân lại tiếp tục phát huy khi họ nhận thức được giá trị của những thiết chế nông thôn mới và trách nhiệm của họ trong việc giữ gìn, phát huy hiệu quả các thiết chế đã đưa vào sử dụng.

Cộng đồng có ý thức giữ gìn cẩn thận, tiết kiệm, có kế hoạch, có sự phân công nhiệm vụ quản lý, bảo quản, sửa chữa, bảo trì,... trong quá trình sử dụng các thiết chế. Sự công nhận hoàn thành các tiêu chí nông thôn mới của Ban chỉ đạo không chỉ khẳng định nỗ lực của các cá nhân trong cộng đồng, mà còn tạo niềm tin của nông dân với thành công của chương trình nông thôn mới sẽ góp phần thay đổi đời sống vật chất và tinh thần của họ. Động lực quan trọng này càng thôi thúc nông dân không ngừng ra sức bảo vệ thành quả đạt được mà còn sử dụng và tiếp tục phát huy lợi thế của các tiêu chí đối với cộng đồng.

Từ những thành tựu đạt được có thể khẳng định rằng, ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới đã được biểu hiện rõ nét trên ba phương diện cơ bản. *Thứ nhất*, nông dân ngày càng thể hiện sự đồng thuận, ủng hộ chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách và pháp luật của Nhà nước; đó chính là sự chuyển hóa từ “niềm tin chính trị” thành hành động thực tiễn. *Thứ hai*, nông dân đã tích cực, chủ động tham gia vào quá trình tổ chức thực hiện các nhiệm vụ cụ thể của chương trình, từ hiến đất, đóng góp ngày công, đến tham gia sản xuất, bảo vệ môi trường, qua đó cho thấy tinh thần trách nhiệm đã trở thành động lực nội sinh thúc đẩy sự phát triển. *Thứ ba*, nông dân còn phát huy vai trò là chủ thể trong việc giữ gìn, bảo vệ và phát huy những thành quả đã đạt được, coi đó không chỉ là lợi ích trước mắt mà còn là trách nhiệm lâu dài đối với cộng đồng và các thế hệ mai sau. Như vậy, ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới không dừng lại ở chỗ tiếp nhận, mà đã được nâng lên thành sự gắn kết, đồng hành và bảo vệ. Đây chính là nền tảng quan trọng để bảo đảm cho sự bền vững của chương trình xây dựng nông thôn mới trong hiện tại và tương lai.

3.2.2. Một số hạn chế về ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới ở Tây Nguyên hiện nay

3.2.2.1. Một số nông dân Tây Nguyên chưa thể hiện rõ trách nhiệm trong ủng hộ chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước về xây dựng nông thôn mới

Một bộ phận nhỏ nông dân thể hiện sự nhận thức không toàn diện, đầy đủ về mục tiêu chung xây dựng nông thôn mới. Họ chỉ quan tâm đến một vài khía cạnh đặc biệt tập trung nhất vẫn là phát triển kinh tế nông nghiệp để cải thiện kinh tế hộ gia đình. Vẫn còn một số ít nông dân chưa nhận thức vai trò chủ thể của nông dân trong xây dựng nông thôn mới, họ thụ động, mọi quyết định là do chính quyền đưa ra, nên có tâm lý trông chờ, ỉ lại,... Tuy không nhiều nhưng vẫn còn tình trạng xác định chưa chính xác về tiến độ, thời gian hoàn thành mục tiêu nông thôn mới, chưa có tâm thế chủ động nhập cuộc, đứng ngoài, trở thành khán giả của chương trình. Thiếu nhận thức ở nông dân cũng là điểm yếu để các thế lực thù địch lợi dụng, tăng cường kích động, xuyên tạc, hòng âm mưu làm suy giảm niềm tin, khối đại đoàn kết toàn dân tộc, phủ định thành quả xây dựng nông thôn mới.

3.2.2.2. Một số hộ nông dân Tây Nguyên có biểu hiện thiếu nhiệt tình tham gia xây dựng nông thôn mới

Hạn chế trong nhận thức cũng biểu hiện ra trong hành động, trong cách thức tham gia, tổ chức thực hiện các nhiệm vụ xây dựng nông thôn mới của nông dân. Một bộ phận thiểu số các dân tộc ít người vẫn duy trì những hủ tục, thói quen, mê tín, suy nghĩ lạc hậu,... ảnh hưởng không nhỏ tới ý thức trách nhiệm của họ khi tham gia tổ chức thực hiện xây dựng nông thôn mới. Một số ít chưa có ý thức trách nhiệm với cộng

đồng nên chưa sẵn sàng ủng hộ, tham gia, cống hiến,... tài sản cho xây dựng các thiết chế nông thôn mới cho cộng đồng. Đặc biệt, tư duy liên minh, liên kết, phối hợp giữa giai cấp nông dân với các giai cấp, đội ngũ đại diện cho các tổ chức chính trị - xã hội khác có phần lỏng lẻo, kém bền vững, ảnh hưởng không nhỏ đến kết quả, tiến độ xây dựng nông thôn mới.

3.2.2.3. Ý thức trách nhiệm của nông dân Tây Nguyên đối với bảo vệ, phát huy kết quả đạt được trong xây dựng nông thôn mới còn nhiều hạn chế

Một trong những thách thức hiện nay đối với chương trình nông thôn mới là làm sao để duy trì và nâng cao chất lượng các tiêu chí đã đạt. Điều này gặp không ít khó khăn bởi ý thức trách nhiệm của nông dân Tây nguyên đối với việc bảo vệ, phát huy kết quả đạt được trong xây dựng nông thôn mới vẫn còn những hạn chế nhất định.

Nhìn chung, ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới vẫn còn bộc lộ một số hạn chế. *Thứ nhất*, sự ủng hộ chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước ở một bộ phận nông dân chưa thật sự sâu sắc, chưa toàn diện, còn mang tính hình thức, thậm chí thụ động, dẫn đến khoảng cách giữa nhận thức và hành động. *Thứ hai*, trong quá trình tổ chức thực hiện, vẫn còn hiện tượng nặng về trông chờ, ỷ lại vào sự hỗ trợ của Nhà nước, thiếu sự chủ động, sáng tạo và tự giác của chính người dân, khiến cho một số tiêu chí chưa đạt hiệu quả bền vững. *Thứ ba*, việc bảo vệ và phát huy các thành quả của xây dựng nông thôn mới ở một số địa phương chưa được coi trọng đúng mức; tình trạng buông lỏng, thiếu kiên trì giữ gìn các chuẩn mực đã đạt được vẫn diễn ra, dẫn đến nguy cơ tái nghèo, tái lạc hậu trong cộng đồng.

Thực trạng trên xuất phát từ những nguyên nhân sau:

Thứ nhất, nguyên nhân của những ưu điểm:

Một, chương trình xây dựng nông thôn mới gắn liền lợi ích trực tiếp của nông dân đã khơi dậy động lực tự thân, biến lợi ích trở thành nền tảng cho ý thức trách nhiệm, thúc đẩy nông dân tham gia một cách chủ động, tích cực.

Hai, công tác tuyên truyền, vận động và sự đồng hành của hệ thống chính trị đã đóng vai trò then chốt. Khi thông tin được truyền tải đa dạng, phong phú, thiết thực, hiệu quả, nông dân không chỉ tiếp nhận tri thức mới mà còn chuyển hóa thành niềm tin, sự đồng thuận và ý thức trách nhiệm đối với chủ trương, chính sách.

Ba, các chính sách cụ thể được ban hành phù hợp với đặc điểm, đặc thù và tính chất của Tây Nguyên đã khích lệ nông dân tham gia.

Bốn, sự nâng cao về trình độ dân trí và năng lực hội nhập của nông dân đã góp phần tạo ra một lớp chủ thể mới, biết làm chủ khoa học - công nghệ, biết sáng tạo trong sản xuất, biết xây dựng thương hiệu nông sản, hàng hóa.

Năm, thành quả từ xây dựng nông thôn mới như cơ sở hạ tầng được cải thiện, mức sống và chất lượng cuộc sống nâng cao, đã trở thành nguồn cổ vũ, khích lệ tinh thần mạnh mẽ của nông dân, ý thức trách nhiệm càng được nuôi dưỡng và củng cố.

Sáu, tâm lý an tâm về sinh kế đã tạo dư địa để nông dân phát huy tư duy phản biện, khả năng sáng tạo và sự chủ động trong bàn bạc, hiến kế, tham gia các hoạt động cộng đồng.

Thứ hai, nguyên nhân của những hạn chế:

Một, công tác lãnh đạo, chỉ đạo ở cơ sở vẫn còn biểu hiện nặng về tính hành chính, hình thức, thậm chí bao biện làm thay.

Hai, hạn chế còn bắt nguồn từ trình độ dân trí và năng lực nhận thức của một bộ phận nông dân Tây Nguyên chưa cao.

Ba, điều kiện tự nhiên và đặc điểm phân bố dân cư của Tây Nguyên cũng là nguyên nhân khiến việc tuyên truyền, vận động gặp nhiều trở ngại.

Bốn, đời sống vật chất của nông dân Tây Nguyên còn nhiều khó khăn, tỷ lệ hộ nghèo cao, thu nhập bấp bênh.

Năm, hiệu quả của Chương trình mục tiêu quốc gia xây dựng nông thôn mới vẫn chưa thực sự như mong muốn, chưa tạo ra sức thuyết phục mạnh mẽ đối với nông dân.

Sáu, sự tác động của các yếu tố văn hóa - xã hội đặc thù cũng là nguyên nhân đòi hỏi xóa dần “khoảng trống” trong ý thức, khiến nông dân khó hòa nhập một cách trọn vẹn vào công cuộc xây dựng nông thôn mới.

3.3. MỘT SỐ VẤN ĐỀ ĐẶT RA ĐỐI VỚI Ý THỨC TRÁCH NHIỆM CỦA NÔNG DÂN TRONG XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI Ở NAM TRUNG BỘ (QUA THỰC TIỄN Ở TÂY NGUYÊN) HIỆN NAY

Thứ nhất, một bộ phận nông dân Tây Nguyên chưa nhận thức đầy đủ mối quan hệ giữa lợi ích trước mắt và lợi ích lâu dài trong xây dựng nông thôn mới

Thứ hai, mâu thuẫn giữa nỗ lực của hệ thống chính trị - xã hội trong xây dựng nông thôn mới và sự hạn chế trong ý thức trách nhiệm của nông dân đối với việc gìn giữ, phát huy các thành quả đã đạt được.

Thứ ba, mặc dù đa số nông dân Tây Nguyên tích cực tham gia xây dựng nông thôn mới, song vẫn còn một bộ phận chưa thực sự tin tưởng vào khả năng thành công của chương trình.

Thứ tư, sự thiếu đồng bộ trong công tác lãnh đạo, quản lý và phối hợp giữa các cấp, các ngành đã làm hạn chế tính chủ động, tinh thần trách nhiệm của nông dân.

Chương 4

QUAN ĐIỂM VÀ GIẢI PHÁP CƠ BẢN NÂNG CAO Ý THỨC TRÁCH NHIỆM CỦA NÔNG DÂN TRONG XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI Ở NAM TRUNG BỘ HIỆN NAY

4.1. QUAN ĐIỂM NÂNG CAO Ý THỨC TRÁCH NHIỆM CỦA NÔNG DÂN TRONG XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI Ở NAM TRUNG BỘ

4.1.1. Nâng cao ý thức trách nhiệm quá trình đảm bảo lợi ích vừa trước mắt vừa lâu dài cho nông dân trong xây dựng nông thôn mới

Nâng cao ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới không phải là việc đưa ra những chủ trương hoạt động bề nổi, có tính chất khẩu hiệu mà là hướng đến chiều sâu đích thực từ các kết quả đạt được; không màu mè, phô trương mà những kết quả đạt được phải đảm bảo tính chắc chắn, bền vững; không vì chạy theo chỉ tiêu số lượng, thời gian, tiến độ mà phải hướng đến tính ổn định; tinh thần trách nhiệm không phải là sự gò ép, khiên cưỡng mà là sự tự nguyện, tự giác hòa vào phong trào của quần chúng. Mục tiêu cuối cùng của xây dựng nông thôn mới là để nâng cao đời sống vật chất và tinh thần cho người nông dân chứ không chỉ là sự thay đổi diện mạo nông thôn bằng những hạ tầng kỹ thuật như điện, đường, trường, trạm mà mà quan trọng hơn là cuộc sống của người nông dân nông thôn được nâng lên cả vật chất, tinh thần.

4.1.2. Nâng cao ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới là quá trình vừa khơi dậy những ưu điểm vừa khắc phục những hạn chế của họ

Nâng cao ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới là một quá trình biện chứng, vừa khơi dậy những ưu điểm vốn có, vừa khắc phục những hạn chế còn tồn tại. Nông dân Nam Trung Bộ và Tây Nguyên, tuy cùng chia sẻ những đặc điểm chung của nông dân Việt Nam,

nhưng lại mang trong mình những nét đặc thù của con người miền Trung - Tây Nguyên, nơi vừa giàu truyền thống vừa nhiều thử thách. Vì vậy, cần kế thừa và phát huy những giá trị tinh thần tích cực của cộng đồng các dân tộc, đồng thời từng bước vượt qua những hạn chế như phương thức canh tác lạc hậu, tư tưởng bảo thủ, cùng những hủ tục mê tín còn tồn tại. Đặc biệt, những phẩm chất nổi bật của người nông dân Tây Nguyên - tinh thần cần cù, bền bỉ trong lao động; ý thức cộng đồng cao; sự gắn bó máu thịt với đất đai, rừng núi và môi trường tự nhiên; cùng bản sắc văn hóa phong phú và tinh thần đoàn kết làng - xã - chính là nguồn lực nội sinh quý báu. Đó không chỉ là nền tảng duy trì bản sắc và sự bền vững của đời sống nông thôn, mà còn là động lực mạnh mẽ để khơi dậy lòng tự hào, tinh thần tự tôn và ý thức trách nhiệm của nông dân trong sự nghiệp xây dựng nông thôn mới.

4.1.3. Nâng cao ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới phải phù hợp thực tiễn và đặc thù của địa phương

Nâng cao ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới không thể được tiến hành theo một khuôn mẫu chung, mà phải đặt trên nền tảng thực tiễn và đặc thù của từng địa phương. Bởi lẽ, mỗi vùng miền đều có những khác biệt về điều kiện tự nhiên, trình độ kinh tế, tập quán văn hóa - xã hội và hệ giá trị tinh thần, đây là mối quan hệ giữa tồn tại xã hội tác động, quyết định, chi phối đối với ý thức xã hội, mà cụ thể là nông dân, do đó cần phải được thiết kế phù hợp với nội dung và đối tượng. Chỉ khi sự vận động và định hướng gắn với nhu cầu, lợi ích thiết thực của cộng đồng thì ý thức trách nhiệm của nông dân mới được khơi dậy một cách tự giác. Nói cách khác, sự hòa hợp giữa cái phổ quát của mục tiêu xây dựng nông thôn mới và cái đặc thù của địa phương chính là chìa khóa để phát huy cao nhất tinh thần trách nhiệm của nông dân. Điều này phản ánh quy luật biện chứng giữa cái chung và cái riêng, giữa định hướng chính trị - xã hội với thực tiễn sinh động của đời sống nông thôn.

4.2. GIẢI PHÁP CƠ BẢN NÂNG CAO Ý THỨC TRÁCH NHIỆM CỦA NÔNG DÂN TRONG XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI Ở NAM TRUNG BỘ HIỆN NAY

4.2.1. Nhóm giải pháp nâng cao nhận thức, khơi dậy tính tích cực, chủ động, tự giác của nông dân

Nhóm giải pháp nâng cao nhận thức, khơi dậy tính tích cực, chủ động, tự giác của nông dân trước hết nhấn mạnh đến vai trò then chốt của đội ngũ cán bộ lãnh đạo, quản lý, bởi họ là những người định hướng, dẫn dắt và tổ chức thực hiện các chủ trương, chính sách về xây dựng nông thôn mới. Trên cơ sở đó, cần chú trọng nâng cao nhận thức của nông dân các tỉnh Nam Trung Bộ, hướng họ tới mục tiêu phát triển nền nông nghiệp sinh thái, nông thôn hiện đại, nông dân văn minh, phù hợp với xu thế phát triển chung của đất nước. Quá trình nâng cao nhận thức không chỉ là sự tác động từ bên ngoài mà còn là sự khơi dậy, phát huy tính tích cực, chủ động, tự giác trong mỗi người nông dân, để họ tự ý thức được trách nhiệm, quyền lợi và vai trò của mình. Chính sự kết hợp hài hòa giữa định hướng của cán bộ và sự tự giác của nông dân sẽ tạo nên động lực mạnh mẽ, bảo đảm cho việc xây dựng nông thôn mới đạt hiệu quả bền vững.

4.2.2. Nhóm giải pháp phát triển kinh tế, văn hóa - xã hội, giáo dục, củng cố quốc phòng, an ninh

Nhóm giải pháp phát triển kinh tế, văn hóa - xã hội, giáo dục, củng cố quốc phòng và an ninh đặt trọng tâm vào việc xây dựng nền tảng toàn diện, hài hòa cho tiến trình xây dựng nông thôn mới. Về kinh tế, cần thúc đẩy tái cơ cấu sản xuất nông nghiệp gắn với phát triển công nghiệp chế biến và dịch vụ, tạo việc làm, nâng cao thu nhập cho nông dân. Về văn hóa - xã hội, phải bảo tồn và phát huy các giá trị truyền thống tốt đẹp, đồng thời xây dựng lối sống văn minh, môi trường nông thôn giàu bản sắc nhưng phù hợp với yêu cầu hiện đại. Về giáo dục, chú trọng nâng cao chất

lượng nguồn nhân lực, trang bị tri thức và kỹ năng cho nông dân, nhất là lớp trẻ, để họ có khả năng thích ứng với sự biến đổi nhanh chóng của khoa học - công nghệ. Song song với đó, cần củng cố quốc phòng, giữ vững an ninh chính trị và trật tự an toàn xã hội ở nông thôn, tạo môi trường ổn định, an toàn để phát triển bền vững. Sự kết hợp đồng bộ giữa phát triển kinh tế, văn hóa - xã hội, giáo dục với quốc phòng, an ninh sẽ là cơ sở vững chắc bảo đảm cho sự nghiệp xây dựng nông thôn mới đi vào chiều sâu và bền vững.

4.2.3. Nhóm giải pháp về phát huy vai trò của hệ thống chính trị thúc đẩy hành vi, thực thi kỷ cương

Nhóm giải pháp về phát huy vai trò của hệ thống chính trị trong thúc đẩy hành vi và thực thi kỷ cương khẳng định rằng, xây dựng nông thôn mới không thể tách rời sự lãnh đạo của Đảng, quản lý của Nhà nước và sự phối hợp của các tổ chức chính trị - xã hội. Trước hết, cần nâng cao năng lực lãnh đạo, sức chiến đấu và tính gương mẫu của tổ chức đảng, coi đây là hạt nhân chính trị bảo đảm định hướng đúng đắn cho toàn bộ quá trình. Đồng thời, chính quyền các cấp phải phát huy hiệu lực, hiệu quả quản lý, tổ chức thực hiện và đặc biệt là giữ vững kỷ luật, kỷ cương hành chính. Các tổ chức chính trị - xã hội cần làm tốt vai trò cầu nối giữa Đảng, Nhà nước với nhân dân, kịp thời nắm bắt tâm tư, nguyện vọng của nông dân, đồng thời tuyên truyền, vận động để biến chủ trương thành hành động tự giác. Sự phối hợp chặt chẽ, đồng bộ của toàn bộ hệ thống chính trị không chỉ bảo đảm cho việc thực thi chính sách một cách hiệu quả, mà còn tạo ra cơ chế giám sát, kiểm soát quyền lực, khuyến khích những hành vi tích cực, ngăn chặn và xử lý kịp thời các biểu hiện tiêu cực, qua đó củng cố niềm tin và nâng cao ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới.

KẾT LUẬN

Ý thức trách nhiệm của nông dân trong xây dựng nông thôn mới được luận án xác định không đơn thuần là sự chịu tác động từ bên ngoài, mà là quá trình tự ý thức, thể hiện tính độc lập của ý thức. Mối quan hệ này còn phản ánh sự thống nhất biện chứng giữa cá nhân và cộng đồng. Với tư cách là một phạm trù vừa đạo đức vừa pháp lý, ý thức trách nhiệm thể hiện mối quan hệ hài hòa giữa lợi ích riêng và lợi ích chung, giữa tư cách cá nhân và tư cách công dân. Trên nền tảng đó, luận án đã làm rõ khái niệm “ý thức trách nhiệm của nông dân” bao gồm: tri thức, tình cảm và thái độ.

Qua khảo sát thực tiễn tại Tây Nguyên (cũ) nay thuộc Nam Trung Bộ, ý thức trách nhiệm của nông dân được biểu hiện ở việc ủng hộ chủ trương, đường lối xây dựng nông thôn mới; tham gia thực hiện các hoạt động và bảo vệ, phát huy thành quả xây dựng nông thôn mới. Kết quả cho thấy, ý thức này đang có những chuyển biến tích cực, song vẫn tồn tại hạn chế cả về nhận thức, hành vi và tính bền vững. Những hạn chế đó không chỉ do điều kiện kinh tế - xã hội, mà còn phản ánh sự thiếu hụt trong việc hình thành ý thức trách nhiệm như một phẩm chất công dân.

Từ cơ sở lý luận và thực tiễn, luận án khẳng định việc nâng cao ý thức trách nhiệm của nông dân phải gắn kết lợi ích và nghĩa vụ, nhận thức và hành động, cá nhân và cộng đồng. Quá trình ấy cần sự lãnh đạo của Đảng, sự quản lý của Nhà nước và sự chủ động, tự giác từ chính người nông dân. Những kết quả nghiên cứu đã góp phần bổ sung lý luận, phản ánh thực trạng và đề xuất phương thức phát huy ý thức trách nhiệm, vừa có giá trị khoa học, vừa có ý nghĩa thực tiễn cho sự nghiệp xây dựng nông thôn mới ở Nam Trung Bộ hiện nay.

DANH MỤC CÔNG TRÌNH CỦA TÁC GIẢ ĐÃ CÔNG BỐ LIÊN QUAN ĐẾN LUẬN ÁN

1. Trương Diệu Hải An (2021), “Phát huy vai trò chủ thể của nông dân trong xây dựng nông thôn mới ở các tỉnh Tây Nguyên”, *Tạp chí Sinh hoạt Lý luận*, số 6 (179).
2. Trương Diệu Hải An (2023), “Vai trò của nông dân trong quá trình xây dựng nông thôn mới ở Tây Nguyên - minh chứng phản bác các quan điểm sai trái, xuyên tạc”, *Tạp chí Sinh hoạt Lý luận*, số 6 (195).
3. Trương Diệu Hải An (2024), “Trách nhiệm của Hội Liên Hiệp phụ nữ trong xây dựng nông thôn mới ở tỉnh Đắk Lắk hiện nay”, *Tạp chí Nghiên cứu Gia đình và Giới*, số 2 (Q34).
4. Trương Diệu Hải An (2025), “Ý thức trách nhiệm của nông dân Tây Nguyên trong xây dựng nông thôn mới - thực trạng và giải pháp”, *Tạp chí Sinh hoạt Lý luận*, số 3 (208).